

Å snakke med barn om rettsaken etter 22. juli

Av psykolog, dr. philos Atle Dyregrov og psykolog Magne Raundalen

Bombeangrepet på Regjeringskvartalet og massedrapene på Utøya kom som lyn fra klar himmel 22. juli 2011 midt i sommerferien. Barna hadde skolefri og nasjonens foreldre måtte møte dem ved frokostbordet neste morgen mens de og hele landet deres var i sjokk og kaos.

På mange måter har vi et bedre utgangspunkt, både voksne og barn, når vi nå skal ruste oss til uker og måneder med straffesaken. Vi vet at det blir den mest omfattende mediebegivenhet i norsk rettshistorie. Og nå vet vi hva det handler om.

Vi er blitt forberedt gjennom bred dekning av hva forsvarerne tenker, debatten om rapportene fra de sakkyndige etter møtene med gjerningsmannen, og nå sist etter publiseringen av den omfattende og detaljerte tiltalen som Riksadvokaten har skrevet ut. Denne gangen har hverken skole eller foreldre noen unnskyldning for ikke å være forberedt på å møte barn i alle aldre med aktiv voksenstøtte.

Vi som arbeider med barn som berøres direkte av død, traumatiske situasjoner og kriser, vet hvor inderlig viktig det er at voksne ikke overlater barna til sine egne tanker og fantasier, men møter dem med åpenhet, ærlighet og informasjon som gir dem svar på det de bekymrer seg for. *Knagger* er et godt begrep, og vi trenger først og fremst å tenke på to. På dem skal barna få hjelp til å henge fra seg unødig frykt og skremmende forvirring.

Hvordan skal voksne forberede og ivareta barn under rettssaken?

Barn trenger fakta og informasjon for å begripe hva som skjer. Uansett alder greier barn seg best når de har voksne som åpent, ærlig og direkte formidler den informasjon de trenger for å forstå det som skjer og demper eventuell frykt og uro som barna kjenner. Det er voksnes oppgave å skape et klima hvor barna kjenner seg trygge til å spørre om alt, hvor de våger å ta opp sin frykt, sine vanskelige tanker eller reaksjoner de opplever. Samtidig skal ikke vår voksnes verden presses ned over barn som ikke viser interesse for rettssaken og som er mest opptatt av alt de vanligvis holder på med.

Barn trenger å forklares det som er uforståelig. Med gode forklaringer, oppfølging av samtaler når barnet gir signaler om fortsatte tanker, unngås unødig engstelse. Barn trenger voksne som ikke bare snakker med dem og forklarer hva som skjer når saken starter, men som med sensitivitet ser når barnet har tatt inn ny informasjon fra media som gjør dem urolige eller tankefulle.

Med mer informasjon og samtale over tid utvikler barn gradvis større forståelse. De kan vende tilbake til saken over tid for å forstå nye sider eller få oppklart misforståelser.

Gi barna presis informasjon og gode forklaringer, men det som sies til barn om rettssaken, må være tilpasset deres alder og forstand. Det er voksnes oppgave med enkle ord å forklare hva som skjer under en rettssak: at det er noen som i retten anklager han som har drept som kalles aktorer og som skal lære bort saken til dommerne.

Så har han som har gjort det (tiltalte) noen advokater som har i oppgave å forsvare han, og de kalles forsvarere. Noen andre advokater skal være der for de som er rammet av det som gjerningsmannen har gjort, og de kalles bistandsadvokater.

Det er dommerne som avgjør om han er skyldig og hvilken straff han skal få. Han kan enten få straff, eller så vil de bestemme at han var syk og da må han bli tvunget til å være på et lukket sykehus. Uansett så vil han ikke kunne gå ute blant andre på svært lang tid.

Hvordan forklare hvordan noen kan gjøre noe slikt?

Som foreldre eller andre voksne skal vi både ivareta barn og dempe den angst og uro de kan kjenne over det de hører eller leser. Samtidig skal vi forsøke å forklare at et menneske kan gjøre det gjerningsmannen har gjort.

Vi har lurt litt på hvilke knagger vi skal bruke til å forklare dette for barn. Ofte bruker vi "tanke sykdommer", men fordi dommerne på grunnlag av de psykiatriske sakkyndige skal ta stilling til om han var syk, synes vi at dette blir et vanskelig begrep å benytte. Kanskje kan begreper som feiltanker og «tankeforstyrrelser» brukes som mentale knagger for barnas forståelse.

Det vil si at disse feile og forstyrrede tankene har fått utvikle seg fordi han har levd i en egen verden på internett hvor han har hatt kontakt med andre med feiltanker. Etter hvert har han tenkt seg at han er med i en krig. Noen mener at han derfor er syk og ikke kan dømmes til fengsel, mens andre mener at fordi han har planlagt dette så nøye, så kan han ikke være syk.

Vi kan også forklare at noen med lang erfaring fra å snakke med mennesker med tankeforstyrrelser har snakket med gjerningsmannen og de har skrevet en rapport hvor de mener han er syk. Disse kalles psykiatere. Andre psykiatere er uenige med disse, og nå når rettsaken starter er det en ny gruppe med psykiatere som skal si hva de tror.

Uansett er det dommerne som skal bestemme. Det viktigste budskapet til barna er at slike alvorlige tankeforstyrrelser er veldig sjeldne.

Barna kan skjermes

Rettsaken vil få stor plass i nyhetsmediene, og det er viktig at dere som foreldre er reflekterte over hva barna får se, når de får se, hvor ofte de ser og hvem som er tilstede når de ser. Med sterke beretninger, lydlogger og bilder som igjen og igjen vil prege nyhetsbildet, er det all grunn til at dere som foreldre husker hvor av-knappen er, slik at barn ikke unødig utsettes for dramatiske inntrykk.

Som foreldre kan dere begrense barnas kontinuerlige "terroresponering" ved å velge nyhetssendinger og følge med på barnas internettbruk. Dere kan legge vekt på å se nyheter sammen med barna dersom de er opptatt av hva som skjer, ikke minst vil [Supernytt på NRK](#) kunne anbefales. Dere kan også aktivt gjøre andre, vanlige, hverdagslige ting med barna om dere merker at barna blir urolige over hva de tar inn.

Spør også barna om hva de har sett eller lest når dere ikke var til stede, slik at dette eventuelt kan samtales om og dere kan få en forståelse av hva de har forstått.

For noen er det verre enn andre

Barn som selv har mistet noen eller hatt søsken eller venner som overlevde terroren, kan bli spesielt berørt av alt som kommer frem under saken. De trenger lærere som tar spesielt hensyn til dem, og medelever som har forståelse for at tiden under rettssaken kan være vanskelig og mer fravær naturlig.

Men også andre barn som tidligere har mistet noen eller har opplevd dramatiske situasjoner, kan reagere sterkere enn andre. Her bør både foreldre, lærere og andre voksne se sammenhengen og komme dem i møte med informasjon og ekstra støtte.

Rettsaken vil stille voksenverdenen på en tung prøve. Hvor bra greier vi å møte barns behov for å ta inn, fordøye og forstå det som skjer? De som er barn i dag utgjør neste foreldregenerasjon. Det er vi som voksne som vil bestemme hvordan dagens barn blir som neste generasjons foreldre, og hvor åpne og direkte de evner å være i kommunikasjon med sine barn. Mer utfyllende informasjon finnes hos Senter for krisepsykologi i Bergen: [Innspill til lærere og foreldre om veiledning av barn under rettssaken om terror og massedrap](#)